

Araştırma Makalesi • Research Article

Sosyolojik Kuramlar Çerçevesinde Aile ve Girişimcilik İlişkisi

Family and Entrepreneurship relationship within Context of Theories of Sociology

Serdar Yener ^{a,*}

^a Dr. Öğr. Üyesi, Sinop Üniversitesi, Boyabat İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, 57000, Sinop /Türkiye.
ORCID: 0000-0003-1413-7422

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 03 Mart 2018

Düzeltilme tarihi: 20 Nisan 2018

Kabul tarihi: 26 Nisan 2018

Anahtar Kelimeler:

Sosyolojik Yaklaşımlar

Girişimcilik

Aile

ÖZ

Psikolojik bir varlık olan bireyin davranışlarının içinde bulunduğu sosyal bağlamdan soyutlanarak açıklanması imkânsız gibi görülmektedir. Girişimcilik olgusunun sosyal bir kurum olan aile üzerinden yorumlanması bir gereklilik olarak görülebilir. Kişilik özelliklerinin genetik ve çevresel faktörlerin bileşimi olduğu düşünülürse çevresel faktörlerin sosyal yapı olduğu, sosyal yapının ise aile, okul, din vb. bileşenlerden oluştuğu da gözönüne alınırsa sosyolojinin girişimcilik üzerinde birçok bileşeni yoluyla etkisinin olabileceği değerlendirilebilir. Aile kurumunun girişimcilikteki rolünü ortaya koyarken öncelikle yaklaşımlardan yararlanılması sosyolojik çalışmalar için bir gerekliliktir. Yaklaşımlar da kendi içinde metodolojik ve kuramsal yaklaşımlar olarak ayrılmaktadır. Metodolojik yaklaşımlara örnek olarak eleştirel, yorumlayıcı ve pozitivist yaklaşımlar örnek verilebilir. Kuramsal yaklaşımlara ise sembolik etkileşimcilik, yapısal- işlevselcilik, modernizm, çatışmacılık, feminizm ve postmodernizm kuramları örnek verilebilir. Bu çalışmada girişimsel davranış, sosyolojinin kuramsal yaklaşımlarının aileye bakışı çerçevesinde tanımlanmaya çalışılmaktadır.

ARTICLE INFO

Article history:

Received 03 March 2018

Received in revised form 20 March 2018

Accepted 29 April 2018

Keywords:

Sociological Approaches

Entrepreneurship

Family

ABSTRACT

The behaviors of individual who has a psychological structure, could not be explained independent of social contexts. Explaining entrepreneurship via family concept which is a social institution can be seen as a requirement. Considering that traits and states constitute personality features and factors such as family, school, etc. effect state factor, it can be said that sociology with its components has an effect on entrepreneurship. While revealing the effect of family on entrepreneurship, studying within sociological approaches seems as a necessity. Sociological approaches can be defined as methodological and theoretical approaches. Methodological approaches can be defined as critical, interpretive and positivist approaches. Symbolic interactionism, structural-functionalism modernism, and postmodernism are the types of theoretical sociological approaches. In this study entrepreneurial behavior is tried to be defined up to the family approaches of theoretical sociology perspectives.

1. Giriş

Bireylerin girişimcilik davranışları ortaya çıkışından itibaren sosyolojik yapı içinde farklı sosyolojik kurumlara bir ağ içinde gerçekleşmektedir. Girişimcilik olgusu psikolojik çerçevede kişilik boyutuyla açıklanmaya çalışılsa da bağlamsal ve çevresel faktörleri içine alan sosyolojik çerçevede incelenmesi gereklilik olarak görülmektedir (Chao vd., 1998: 298). Ruef (2010: 47) girişimcilik davranışının bir sosyal yapıdaki farklı unsurların bir araya gelmesi ile gerçekleşen bir süreç olduğunu öne sürmektedir. Girişim, girişimcinin içinde bulunduğu toplumdaki diğer

unsur ve yapılarla karşılıklı etkileşime dayanan bir psikolojik sözleşmesi olarak görülmektedir. Girişimci oluşturacağı etki ile içinde bulunduğu toplumda birtakım dönüşümler sağlamaktadır. Bu süreç içinde girişimci de toplumun dönüşümünden etkilenmektedir. Girişimcilik, psikolojik algıların yol açtığı bir davranış olarak görüldüğünde algıların çevresel ve bağlamsal faktörlerden etkilenebildiği dikkate alınmalıdır. Bu açıdan Giddens'in (2012:30) düşünümSELLİK önermesi referans alınabilir. Bu çerçevede Giddens bireylerin içinde bulunduğu koşullarda sürekli karar verme yerine içinde bulunduğu çevrenin kabul etmiş olduğu

* Sorumlu yazar/Corresponding author.
e-posta: serdaryener@sinop.edu.tr

düşünce ve davranış tarzını sorgulamaksızın kabul edeceğini önermektedir.

Sosyolojik açıdan girişimcilik sosyal ve ekonomik süreçleri ihtiva eden yeni örgütlerin ortaya çıkarılması olarak tanımlanmaktadır (Gartner, 1988: 14). Girişimcilik toplumsal değişimin lokomotifini taşıyan yenilikçiliğin anahtarıdır (Abaho vd., 2013: 192). Girişimcinin içinde bulunduğu toplumdaki etkilenmesi ve etkilemesi sonucu ortaya çıkan değişimler girişimcilik olgusuna sosyolojik açıdan bakmayı gerekli kılmıştır. Tarihte girişimcilik yoluyla toplumun tabakalaştığı gözönüne alındığında girişimcinin önemi daha iyi anlaşılabilir. Girişimciliğin birçok tanımı olsa da günümüzdeki kullanımına yakın tanımı Baptiste Say yapmıştır. Say'a göre girişimci içinde bulunduğu toplumda ihtiyaç ve kaynakları teşhis ederek risk alıp üretim faktörlerini bir araya getiren ve kar elde etmek amacıyla üretim yapan kişidir. Diğer yandan Baptiste Say "Her arz kendi talebini yaratır" diyerek girişimcilerinde tüketim alışkanlıklarını ve dolayısıyla toplumda bir dönüşümü yaratabileceğini de iddia etmektedir. Bu bağlamda girişimcinin içinde yaşadığı toplumdaki soyutlanmış bir şekilde değerlendirilemeyeceği ifade edilebilir. Hatta girişimcinin başarısının içinde bulunduğu toplumla kurmuş olduğu sosyal ağlarla (network) doğru orantılı olduğu da ifade edilebilir (Burt, 1992: 59).

Sosyal yapının bileşenlerinin bireylerin davranışlarına ya da karar alma süreçlerine etkisi uluslararası alanyazında incelenmişse de ulusal alanyazında yeterli çalışmaya konu olmamıştır. Oysa bireysel girişimcilerin ekonominin büyük bir kısmını oluşturduğu batılı toplumlarda sosyal yapı bileşenlerinin girişimcilik olgusuna olan etkisi farklı çalışmalara konu olmuştur (Noseleit, 2008: 42; Hofstede, 1980: 129; Burt, 2010: 60). Bu belki de sosyal yapı ve girişimcilik olgusunun birbirlerinin nedeni ve sonucu olmasının bir sonucudur. Çünkü bireysel kültür temelli batılı toplumlarının bireysel girişimlerin üzerinde kurulu ekonomilerinin karşısında kolektivist özelliklere sahip doğu toplumlarında bireysel girişimin ekonomideki rolü azdır (Zhao vd., 2011: 61). Sosyolojik olarak batılı toplumlarda sosyal yapıların girişimcilik üzerine olan etkilerini sorgulayan birçok çalışmanın yapılmasının sebebi bu olabilir.

Evlilik iki birey arasında yapılan kanuni bir akte göre kurulan birlikteliktir. Sosyolojik yapıda bir kurum olarak görülen aileye birçok farklı kuram ve yaklaşım çerçevesinde bakılabilmektedir. Bu kuram ve yaklaşımlara örnek vermek gerekirse "Aile Ekoloji Kuramı", "Aile Gelişim Kuramı", "Yapısal İşlevsel Kuram", "Etkileşim Kuramı", "Değişim Kuramı", "Aile Sistem Kuramı", "Çatışmacılık ve Feminist Yaklaşımlar", "Biyososyal Yaklaşımlar" şeklinde sayılabilir (Hammond, 2010: 55).

Yukarıda da anlatıldığı gibi psikolojik bir varlık olan bireyin davranışlarının içinde bulunduğu sosyal bağlamda aile kurumundan soyutlanarak açıklanması imkânsız gibi görülmektedir. Kişilik özelliklerinin genetik ve çevresel faktörlerin bileşimi olduğu düşünülürse (Yener vd., 2015: 3) sosyolojinin girişimcilik üzerinde birçok bileşeni yoluyla etkisinin olacağı değerlendirilebilir.

Ailenin girişimcinin üzerindeki etkisi yadsınamaz olmasına rağmen davranışları etkileme mekanizması olarak yapılan çalışma çok azdır (Jennings vd., 2014: 28). Ailenin girişimci

bireyin ihtiyaç duyacağı özgüven, saygı, destek ve fikirleri tartışma imkânını sağlayan bir çevre olması (Aldrich ve Cliff, 2003: 580) bu çerçevede aileyi ele almayı gerekli kılmaktadır. Nordqvist ve Melin (2010:214) bireylerin girişimcilik potansiyelinin aileden kaynaklandığını ifade etmektedirler. Dünya genelinde kurumsallaşmış birçok aile işletmesi bunun kanıtı olarak karşımızda durmaktadır (Villalonga ve Amit, 2009:123). Ailenin girişimciliği yordadığına dair üç gerekçe ileri sürülebilir (Bird, 2014:29);

- Aile öncelikle herhangi bir proje veya takım yapılanmasından daha güvenilir, sıkı ve destekleyici etkileşim ve ilişki ortamı sunar (Discua-Cruz vd., 2013: 23). Ailenin ihtiva ettiği duygusal bağlar bireylerin diğer ilişkilerinden daha sağlamdır. (Cherlin, 1978: 62). Aile kültüre dair normların ve değer algılarının bireylere aktarılmasında araç rolünü oynar. Bu sayede girişimci birey toplumsal kültüre göre doğru değerlendirmeleri yapabilir (Segalen, 1986: 14).
- Aile girişimcinin ihtiyaç duyacağı kaynakları (Finansman, emek, bilgi vb.) sağlayabileceği çevre olarak düşünülebilir (Dunn ve Holtz-Eakin, 2000:289).
- Aile, aile bireylerinin ve kaynaklarının ortak amaç için en verimli ve etkin kullanımını sağlayabilir (Wennberg vd., 2011:359).

Ailenin girişimcilik üzerindeki etkisi bu çalışmada Granovetter'in (1985: 489) içiçe geçmişlik ya da sosyal gömülmüşlük (Social Embeddedness Theory) kuramına dayandırılabilir. Sosyal gömülmüşlük kuramı çerçevesinde bireyin aile içindeki güçlü ve yoğun etkileşimi ve ilişkileri olduğu ve bu yolla bireyin davranışlarının şekillendiği önerilmektedir. Sosyal gömülmüşlük kuramı bireyin içinde yaşadığı ailede birçok sosyal ilişkiye sahip olduğunu ve bu ilişkileriyle oluşan etkileşiminin aile dışındaki davranışlarını ve başarısını etkilediğini önermektedir (Granovetter, 1985:490). Sosyolojik çerçevede aile ve iş alanının ilişkilerinin birbirini etkilediğini öneren sosyal gömülmüşlük kuramı davranışların bu ilişkiler doğrultusunda değişken olduğunu iddia etmektedir.

Açıklayıcı (normatif) paradigma sosyolojide metodolojik düşünce çerçevesinde doğa bilimlerinin tümdengelimci tanımlamalarıyla süreçlerin açıklanabileceğini ifade eder (Wilson, 1970: 690). Bu indirgemeci (reductionist) yaklaşıma Blumer (1969: 38) sosyal içerik, ilişki ve etkileşimin dikkate alınmamasından dolayı eleştirel yaklaşmıştır. Açıklayıcı paradigmanın sosyal içerikten bağımsız bir şekilde bilgiyi açıklama gayreti sonraki dönemlerde de birçok çalışmada eleştirilmiştir (Sexton ve Bowman, 1985: 131). Blumer (1969: 43) genel olarak "bilginin" içinde bulunduğu sosyal bağlamdan bağımsız bir şekilde sıradan bir "değişken" tanımlanmasının mümkün olmayacağını iddia etmektedir.

Yorumlayıcı paradigmaya göre günlük yaşamın bileşenlerinin anlamı içinde bulunulan toplumu anlamaya yönelik yorumlama süreci sonunda oluşmaktadır (Douglas, 1973: 59). Toplumu anlamak için bireylerin yorumlayıcı davranışlarının anlaşılmasına ihtiyaç duyulmaktadır (Blumer, 1962:181). Bireylerin ilgileri, bakış açıları ve yorumlamaları etkileşimin temel belirleyicileridir. Bireyler bu özellikleriyle kendi sosyal içeriklerini oluştururlar. Yorumlayıcı paradigmalarda değişmez veya sabit gibi görünen anlamları tekrar bir yorumlama sürecinden geçirecek yeni

anamlara dönüştürme yönünde eğilimleriyle açıklayıcı bakış açısından farklılık gösterir. Blumer (1962: 192) "anlam" ın kendi anlamını taşımadığını ilgili olduğu bağlam veya ilişkilerle beraber yorumlanması gerektiğini ifade eder. Dolayısıyla bireyin içinde yaşadığı toplumla etkileşiminden doğan anlamların hiçbir zaman sabit olamayacağı sosyal içeriğin değiştikçe anlamın da değişeceği ifade edilir. Yeniden yorumlama (reinterpretation) bir anlamda bu bağlamda sürekli olarak içerikle birlikte değişeceği için anlamın uzlaşması (müzakeresi, negotiation) olarak da adlandırılmaktadır (Brittan, 1973). Yani etkileşimden doğan anlam hiçbir zaman içsel ve evrensel değildir. Dışsal ve değişken bir yapıdadır. Bu yüzden anlam uzlaşmasına akışkan denge de denilmektedir (Carter ve Fuller, 2015: 41). Nesne ve olguya ilişkin yeni anlamlandırma ise sürekli devam eden yorumlama sürecinin sonucunda oluşmaktadır. Blumer yorumlamanın kendi çerçevesinde yapıcı ve yaratıcı bir süreç olduğunu ifade etmektedir (Blumer, 1962:192). Brittan (1973: 72) yorumlama sürecinde dinamik özne özelliklerin yorumlamanın esas bileşenleri olduğunu iddia etmektedir. Bunun zıddı olarak açıklayıcı bakış açısı ise anlamı sabit ve içerikten bağımsız olarak ele almaktadır. Açıklayıcı yaklaşıma yapılan eleştiriler ve yorumlayıcı yaklaşımın sosyolojik çerçevede kurumların ve kurumlar içinde kurulan etkileşimin önemini ortaya koyması bireylerin en yoğun ve etkin etkileşimi yaşadığı aile çevresinin girişimcilik davranışlarına olan etkisini ele almayı gerekli kılmıştır. Bu araştırmada bireylerin girişimcilik davranışları aile ve dolayısıyla sosyolojik kuramlar çerçevesinde açıklanmaya çalışılmıştır.

2. Alanyazı Taraması

Giriş bölümünde de ifade edildiği gibi ailenin sosyolojik bir kurum olarak bireyin girişimcilik davranışları üzerindeki rolünün sosyolojik kuramlar olmaksızın tanımlanmasının mümkün olamayacağı düşünülmektedir. Araştırmanın bu bölümünde sosyolojik kuramlar açısından aile ve girişimcilik ilişkisinin alanyazı taramasına göre ortaya konulması amaçlanmıştır.

2.1. Sembolik Etkileşimci Yaklaşım- Aile- Girişimcilik

Sembolik etkileşimci yaklaşım bireyin içinde yaşadığı toplumda etkileşim içinde bulunduğu kişilere karşı davranışlarında öncelikle karşı davranışları değerlendirerek bir yorumlama sürecinden geçirdiğini ve buna göre davranışını belirlediğini önermektedir (Blumer, 1962:187). Sembolik etkileşimci yaklaşım ontolojik olarak konuya bağlamsal ve özne açısından yaklaşarak "Gerçekliğin doğası nedir? " sorusuna cevap arar. Sembolik etkileşimcilik bireyin çevresindeki dünyanın pragmatik olarak yorumlanması için alternatifler sunar (Blumer, 1969: 37). Bireyin etrafındaki pragmatik dünyanın sabit ve kesin varsayımlarla ele alınamayacağını bağlamsal olarak bireyin yaşam, biliş ve tecrübesine göre değişkenlik gösterebileceğini iddia eder (Mead, 1912: 412).

Sembolik etkileşimcilik çerçevesinde girişimciliği tanımlamak için bireyin içinde bulunduğu çevredeki etkileşimi ele alınarak anlamlandırma ve yorumlama süreci açıklanmaya çalışılır. Bireylerin duyguları, etkileşimleri, sosyal süreç ve uygulamaları, motivasyonları ve yorumlamaları sosyal dünyalarının önemli bileşenleri olup

bireylerin duygusal dışavurumları kurmuş oldukları etkileşimin niteliklerine göre şekillenmektedir (Burmeister, 2003: 38).

Sembolik etkileşimci yaklaşımda ailenin girişimcilik üzerindeki etkisi yenilikçi ve yaratıcı niyet, düşünce ve davranışları teşvik etme konusunda ele alınabilir. Sembolik etkileşimcilik düşüncesinin temel önermesi sembollerin ifade ettiği anlamların duruma göre değişebileceğidir. Düşünce, niyet ve davranışların içinde bulunulan çevre ve bağlamda etkileşimle şekillenebileceğini öneren sembolik etkileşimci yaklaşıma göre aile içindeki bireylerin farklı deneyim ve bağlamsal özelliklerinin birbirini etkileyebileceği, yeni bakış açıları sunabileceği, risk alma ve inisiyatif kullanma konusunda teşvik edebileceği düşünülebilir. Bu bağlamda Schumpeter'in yaratıcı yıkım önerisinin ifade ettiği gibi aynı ortamda farklı bakış açılarının getirdiği yenilik yoluyla girişimcilik davranışı artabilir. Bireylerin yaşamış olduğu deneyimlerin farklılığı aynı ortamda aynı objelerin farklı bireylerde farklı anlam (sembol) oluşturabilir. Aile içinde bireylerin herhangi bir konuya farklı bakış açıları ve bu bakış açılarının etkileşimiyle yeni bakış açıları ortaya çıkabilir.

20'li yaşlara kadar günün en az 15 saatini birlikte geçiren farklı özellikteki ve roldeki aile üyelerinin birbirini değiştirmesi ve birbirine benzeşmesi kaçınılmazdır. Benliğin oluşma süreci ailede başlar ve bireyler arasındaki uzlaşma (negotiation) sonucunda şekillenir. Benliğin oluşması kimliği şekillendirir (Gecas, 1982: 14). Toplumun rol beklentisi ve kimlik kombinasyonu bireylerin yaşamdan beklentilerini de şekillendirmektedir. Örneğin sorumluluklarıyla özdeşleşmiş ve muhafazakar bir aile kültüründe benliği şekillenen bireyin gelecekte kendisine yönelik beklentisi de muhafazakar ve rolüne bağımlı bir kişiliktir. Davranışları da bu yönde gelişecektir. Yani kültürün kurumlar vasıtasıyla bireylerin davranışlarını etkilemesi uzun soluklu bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır (North, 1990: 12).

Bu bağlamda sembolik etkileşimcilik önermesi bireysel ve kolektivist aile yapısına farklı önermeler getirmektedir. Kolektivist ailenin üyelerinin benlikleri aile çatısı altında entegre olmuş olup davranışların değerlendirilmesi aile perspektifinden yapılır. Örneğin muhafazakar ve koruyucu bir çevrede oluşan aile normlarına göre yapılan değerlendirmeler bireylerin gelecekteki davranışını şekillendirmektedir. Çünkü bireyler aile içindeki etkileşimleriyle gelecekteki davranışlarını belirlemektedirler. Aile bireylerinin aile normlarına aykırı yaratıcı ve yenilikçi davranışları iyice değerlendirilmeden "Başımıza İcat Çıkarma" vb. tepkilerle karşılaşabilir. Aile içinde daha önceden karşılaşılmamış davranış ve durumlar yenilikçi ve yaratıcı özellikler barındırır da ailenin genel yapısına tehdit olarak değerlendirilebilir.

Baskın olan bireyin yenilik ve yaratıcılık davranışını değerlendirmesi aile içindeki rolünden ileri gelmektedir. Kolektivist aile yapısında ataerkil yapının özellikleri hissedildiğinde ailenin o ana kadar uğraşları dışındaki her türlü yenilik ve yaratıcılık gayreti ailenin varlığını tehlikeye düşürebilecek bir tehdit olarak algılanabilir. Bunun yanında böyle bir toplumda bireyler bireysel farklılıklarına rağmen toplumcu yapının istediği gibi davranabilirler. Ya da yine bireysel farklılıklardan dolayı toplulukçu yapının dışına

çıkarak kendilerini ifade edebilecekleri ya da içlerindeki yenilik ve yaratıcılık düşüncelerini uygulayabilecekleri yerlere gidebilirler. Bu ise girişimci düşünceye sahip risk alabilen ve inisiyatif kullanabilen yenilikçi bireylerin kaybedilmesine yol açar.

Gorodnichenko ve Roland (2010: 498) farklı bir boyuttan bakarak toplulukçu kültüre sahip bireylerin belirli süreç gerektiren nihai ürün üretiminde daha başarılı olduğunu ifade ederken ilk madde, ara madde ve malzeme üretiminde ise bireysel kültüre sahip bireylerin daha başarılı olduğunu ifade etmektedir. Toplulukçu yapıya sahip kültürlerde ailenin bireyin girişimcilik davranışını sürdürmesindeki destekleyici rolü bireyin olumsuzluklardan etkilenmesini engelleyebilir. Ailenin destekleyici davranışı ayrıca yaşanan olumsuz sonuçların üstesinden zorlanmadan gelmeyi sağlayabilir. Türkiye’de girişimcilik davranışlarıyla öne çıkan bölgelerdeki toplum yapısı aynı zamanda kolektivist toplum yapısının özelliklerine sahiptir. Türkiye’de girişimciliğin sosyokültürel kurumların anlamlarından biri olarak öne çıktığı bölgelerde aile içindeki ilişkilerin etkileşimiyle bireyler küçük yaşlardan itibaren davranışlarında fayda-maliyet analizi yapmaya yönlendirilmektedir. Değişim ve ticaret davranışlarının teşvik edildiği bu bölgelerde bazı örneklerde girişimin tahsilden daha önemli olduğu da vurgulanmaktadır (Oğuztimur, 2013: 177).

Etkileşim yaklaşımının kullanılacağı bir diğer önerme kişilik özelliklerinin çevresel ve genetik faktörlerin etkileriyle girişimcilik davranışlarını etkilediği düşüncesidir (Fehr ve Hoff, 2011: 26). Çevresel özellikler sosyolojinin çalışma konusuna giren sosyal yapıyı oluşturan faktörler olmaktadır. Bu faktörler aile, okul, iş vb. faktörler olabilir. Girişimciliği belirleyen kişilik faktörleri olarak gösterilen sabır ve risk toleransı gibi özelliklerin üzerinde aile içindeki etkileşimin rolü büyüktür (Doepke ve Zilibotti, 2013: 71). Yenilik, risk alma ve yaratıcılık davranışlarıyla mutlu olmayı öğrenen aile bireyleri etkileşim yoluyla bunu diğer bireylere aktarır.

Mutlu insanların sabırlı ve risk toleranslı bireyler olduğunu düşünen aileler aile içi ilişkilerinde bu özelliklerin hâkim olmasına dikkat etmektedirler. Gerçekten de başarılı girişimcilik örneklerine bakıldığında sabır ve risk toleransının etkin rol oynadığı görülmektedir. Bunun etkisiyle bireysel girişimcilik davranışlarının yüksek olduğu toplumlarda sabır ve risk toleransı bireylerin genel özelliği olarak görülmektedir (Doepke ve Zilibotti, 2013: 79).

Sembolik etkileşimcilikte aile kurumunun girişimciliğe etkisinde dikkate alınması gereken bir diğer konu aile olgusunun ifade ettiği anlamın girişimciliği belirleyen bir faktör olmasının yanında girişimciliğin gerçekleştiği alan olarak ta görülmesidir. Toplumda giderek yaygınlaşan girişimcilik örnekleri aile kurumu ve aile kurumunun eklentileri üzerine olmaktadır. Aile restoranları, aile parkları, aile oyun alanları, aile aktiviteleri yeni girişimcilik alanları olarak karşımıza çıkmaktadır. Ailede kazanç amaçlı mübadele, verim ve etkinlik amaçlı yeni davranış ve uygulamaların teşvik edildiği davranış sembollerinin girişimcilik niyet ve davranışlarını arttıracakları öngörülmektedir. Değişim, verim ve etkinliği arttıracak davranışların teşvik edildiği normlara sahip aile çevresinde yetişen bireylerin girişim odaklı olacakları düşünülebilir.

2.2. Yapısal İşlevselci Yaklaşım – Aile- Girişimcilik

Yapısal işlevselcilik yaklaşımı Auguste Comte’nin Pozitivist yaklaşımındaki “Anomi” nin (kürsüzlük, kargaşa) çözümünü olarak görülen organik bağların değerini kabul ederek ailenin bu süreçte kullanılabilecek bir araç olduğunu önerir. Sistemler yaşamlarını sürdürmek için birtakım bütünleştirici, koruyucu, yönlendirici ve uygulayıcı alt sistemlere ihtiyaç duymaktadırlar. Yaklaşımın en büyük temsilcisi Talcott Parsons’a (1975: 44) göre aile kurumu toplum üst sisteminin bütünleştirici alt sistemidir. Pozitivism yaklaşımının en önemli temsilcilerinden Durkheim sistemlerin düzgün çalışması için organik bağları oluşturan alt sistemlerin işlevlerini düzgün yapması gerektiğini iddia etmektedir (Merton, 1957:14). Aile kurumu sosyal düzenin aksamadan yürütmesi için bireylerin kültürleşmesinde etkin rol oynamaktadır. Aile kurumu toplumun refah ve gelişmesi için çok önemli bir işleve sahiptir. (Lee, 1985: 23).

Yapısal işlevselci yaklaşıma göre toplum içinde davranış yapılandırılmış bir davranış olup bireyler arasındaki ilişkiler belirli normlara göre işlemektedir (Jary ve Jary, 1991: 29). Bu bağlamda toplumun farklı alt gruplarının toplumda gördüğü işleve göre tanımlanması amaçlanır. Parsons ailenin sosyal yapı içindeki iki görevini şu şekilde ifade etmektedir;

- Aile toplum içinde kabul görmüş değer ve normların toplumun bireyelerine kazandırılması yoluyla sosyalleştirme görevini yerine getirir.
- Aile kişiliğin evlilik vb. akitlerle maruz kalabileceği tehlikelerden uzaklaştırır.

Yapısal işlevselci bakış açısından ailenin girişimciliğe bakışı olumlu veya olumsuz olabilir. Örneğin klasik yapısal işlevselci modelde aile babasının eve ekme getiren rolü günümüz şartlarında ev ekonomisinin sağlıklı işletilmesi için yeterli olmayabilir. Annenin de çalışması yaygın hale gelmiştir. Girişimcilik bazen babanın tek başına altından kalkamayacağı iş yükü ve zamanı gerektirdiğinde annenin babaya yardım etmesi durumunda ebeveyn rollerinin belirsizleşmesine yol açabilir. Bu yaklaşım geçmişteki girişimcilik örnekleri veya işletmelerin aile işletmesi olmasını açıklayabilir.

Bunun yanında değişen toplum özellikleriyle birlikte geçmişteki kırsal toplumlardaki atölye tipi üretim uygulamalarından kentsel yaşamın ücretli çalışanlarına dönüşen aile bireylerindeki çocuk, anne ve baba algısının değişime uğraması girişimciliğe bakış açısını da değiştirerek ailenin girişimci birey üzerindeki desteğini azaltmıştır. Aile bireyelerinin öncelikli görevi olan aile ekonomisine katkı rolü yerini öğrenci, ev kadını vb. öncelikli rollere bırakmıştır. Bununla beraber Türkiye’de de hem aile bütünlüğünün sağlanması hem de girişimciliği destekleyici teşvik ve uygulamalar belirsizleşen aile rollerini korumaya yöneliktir. Annenin aile içindeki rolünün farklılıkta olan devlet otoritelerinin anneye sosyal güvenlik ayrıcalıkları vermesi babanın ailesi konusunda gelecekte emin şekilde risk alarak davranmasını sağlamaktadır. Devletin bu uygulamalarına yönelik yeni girişim ve iş alanları da ortaya çıkmaktadır. Çocuk bakım ve eğitimi konusunda, ailenin saygın yeri ve rolünü destekleyecek girişim alanları gün geçtikçe hayatımızın parçası olmaktadır. Kreşler, bakım evleri, hobi bahçeleri, aile kampları bu girişim alanlarına örnek olarak gösterilebilir. Diğer yandan yapısal işlevselci yaklaşıma göre

ailenin toplumun temel taşı olduğu gerçeği modern devletler tarafından daha fazla kabul edilen bir gerçek olup her alanda aile bütünlüğünü koruyacak yasa, kanun ve mahkeme kararları yaygınlaşmaktadır.

Diğer yandan aileyi toplumun genel sisteminin bir alt sistemi olarak gören yapısal işlevsel yaklaşım endüstri devrinden sonra artan kentleşme faktörüyle aileyi girişimci olarak değil endüstri kollarında ihtiyaç duyulan işgücünün kaynağı olarak görmektedir (Hammond, 2010). Ailenin topyekün girişimci olarak algılandığı atölye tipi üretim dönemi endüstri devriyle kapandığında kırsal nüfus şehre göçederken aile bireylerinin atölye tipi işletmedeki rolleri değişerek ücretli çalışan rolüne dönüşmüştür. Bu açıdan bakıldığında yapısal işlevselci yaklaşım için aile geçmişte toplumun ihtiyacı olan bir zanaat dalındaki girişimci rolünden sıyrılarak ücretli çalışan bireylerin kaynağı olmuştur.

Diğer yandan sanayi devrimiyle ortaya çıkan farklı üretim ve hizmet sektörlerinde girişimcilik alanlarının oluşması yapısal işlevsel yaklaşıma göre aileye yeni girişim rolleri de vermeye başlamıştır. Büyük sanayi enstrümanlarıyla icra edilemeyen üretim ve hizmet sektörünün bu yeni alanları için ihtiyaç duyulan girişim ihtiyaçları sanayi devriminin topluma kazandırdığı çekirdek aile yapısıyla sağlanmaya çalışılmaktadır. Atölye tipinin aile tipi girişimcilik anlayışı sanayi devriminde sanayi sektörleri dışındaki üretim ve hizmet sektörlerindeki aile tipi girişimcilik anlayışına dönüşmüştür. Bu süreçte yapısal işlevsel yaklaşımda geçmişte toplumun ihtiyacı olarak görülen zanaatların uygulayıcısı olan aile yerini yeni tip toplumların ihtiyacı olarak görülen hizmet ve bireysel üretimlerin uygulayıcılığına bırakmıştır. Bu akımla yaygınlaşan bireyselleşme ve özgürlük eğilimlerinin aileyle birlikte bireyin de davranışlarını da değiştirdiği kabul edilmektedir (Henrekson, 2014).

2.3. Çatışmacı Yaklaşım- Aile- Girişimcilik

Çatışmacı yaklaşım toplumdaki ilişki ve davranışların maddi, siyasi ve sosyal eşitsizliklerden doğduğunu önererek bunların sonucunda sınıf ve grupların oluştuğunu önermektedir (Chambers, 2004: 9). Çatışmacı yaklaşım düşüncesi Marksist felsefenin diyalektik materyalizmine dayanır. Temelde çatışma konusunu kapitalizm, kapitalizmin toplumdaki araçları ve etkileri üzerine yerleştiren çatışma kuramının düşünsel temelleri sanayi devriminde atılmıştır (Geus, 1981). Çatışmacı yaklaşımda üretim kaynaklarına sahip olan azınlığın toplumun kalanını sömürdüğü ve kapitalist düzenin de bu sömürde en büyük araç olduğu önerilmektedir. Klasik çatışmacı kuram Karl Marx tarafından bu şekilde ifade edilirken Modern Çatışmacı yaklaşım Mills tarafından tanımlanır. Mills, toplumda çıkarları için çatışan insanların sosyal yapının araçlarını oluşturduğunu ve bu araçların çatışmanın sürdürülmesine hizmet ettiğini ifade eder (Dandanaeu, 2008). Modern batılı devletlerin gelişmemiş ülkelerdeki davranışları bu çerçevede değerlendirilerek eleştirilir. Buna göre batılı devletler güçlü ekonomi ve güçlü orduları sayesinde gelişmemiş ülkelerdeki kaynakları kolaylı ve suni gerginlik ve savaşlar yoluyla sömürmektedir. Bu sömürde bazen doğrudan olduğu gibi bazen de vekâlet savaşları yoluyla olabilmektedir.

Çatışmacı yaklaşımlar sosyal çatışma ve eşitsizlik temelinde aileyi tanımlamaktadır. Çatışmacı yaklaşımda aile üretim kaynaklarına sahip olan grubun toplumsal yapıyı idare etmek için güçsüz grup olan kadınları ve çocukları sömürmek için uydurduğu bir araç olarak görülmektedir. Sınıf oluşumunun temeli aile kurumuna bağlanır. Engels (1884) özel mülkün yaygınlaşmasının sonucunda miras olgusuyla mülkün sonraki nesillere aktarılmasının garanti edilmesi için ailenin kullanıldığını ifade etmektedir. Bu sayede üretim faktörlerinin sahibi olan grubun mülkünün garantisi de sağlanmış olmaktadır. Foucault aile vb. bütün sosyal yapıların üretim faktörlerine sahip olan grubun gücünün devamı ve arttırılması maksadıyla oluşturulduğunu ifade etmektedir (Freedman ve Combs, 1996: 41). Gücün sahibi olan sınıf ve zümrenin diğerlerini sömürmek için sosyal kurumları araç olarak kullandığı belirtilir. Foucault beden tanımlanması yoluyla bedenin kontrol edilebileceğini ve güç sahibi iradenin doğrultusunda kullanılabileceğini ifade etmektedir (Foucault, 1980: 38). Buna göre beden toplumdaki üretim faktörlerine sahip olan grubun ihtiyaçlarına göre tanımlanmakta ve rol biçilmektedir.

Çatışmacı Yaklaşıma göre aile özellikle klasik marksizm de sanayileşen toplumdaki çalışan bireylerin yaşadığı stres ve gerginliği azaltmak maksadıyla kullanılan bir rehabilite aracı olarak görülür. Çekirdek aile kapitalizmin amaçlarını gerçekleştirmek için kullanmış olduğu bir araç olarak ifade edilmektedir. Güç sahibi sınıfın aile kurumunu istediği her yönde araç olarak kullanması aileye yüklediği farklı misyonların sonucudur. Örneğin güç sahibi sınıfın ihtiyaç duyduğu tüketim davranışları ailelerde sanal ihtiyaçlar oluşturularak arttırılıp daha fazla tüketime sevk edilmesi sağlanır. Bu süreçte aile tüketim amacının davranış haline getirildiği yer haline dönüşür.

Çatışmacı yaklaşımın daha sonraki temsilcilerinden Frankfurt Okulu çatışmacı yaklaşımı eleştirel yaklaşımla zengileştirerek ailenin ekonomiyle olan ilişkisini sorgularken kadının emeğinin incelenmesi gerektiğini ifade etmektedir (Horkheimer, 1976). Erkeğin kapitalist düzende ataerkil ve cinsiyete dayalı işbölümünde kadını sömürdüğü ifade edilirken kadının emeğinin ücretli olup olmamasının aile içindeki güç ilişkilerini de etkilediği belirtilmektedir (Wiggershaus, 1995).

Çatışmacı kuram çerçevesinde hâkim ideolojiyi yansıtan iktidar aileyi potansiyel tüketici konumuna sokarak pazara arz sağlayan azınlık üst sınıfın sözcüsü olarak görmektedir (Apple, 1995: 24). Çatışmacı yaklaşımda üretim faktörlerine sahip olan gücün dışındaki aile gibi faktörlere girişimcilik imkânı verilemeyeceği düşüncesi de ortaya çıkarılabilir. Çatışmacı yaklaşımda ailenin fonksiyonu emeğin çalışma alanındaki sağlık ve verimliliğinin devamının sağlanması için rehabilitedir. Çalışanların zinde ve verimli olması için aileler kontrol edilebilir ve rolleri belirlenmiş olmalıdır. Güç sahibi kesim dışındaki bireylerin girişimcilik davranışlarının başarılı olması ise yeni bir güç sahibinin ortaya çıkmasına neden olacağı için çatışmacı yaklaşımda uygun görülmez

2.4. Feminist Yaklaşım- Aile- Girişimcilik

Feminist yaklaşım çatışmacı yaklaşıma ek olarak ailenin ataerkilliği devam ettirdiğini de önererek erkeğin hegemonyasının arttırıldığı alan olarak aileyi tanımlamaktadır. Çatışmacı kuramın güç ve sömürge

kaynakları feminist yaklaşımda cinsiyet temelinde rol oynamaktadır (Plain ve Sellers, 2007: 62). Kadın ve çocukların egemen erkek tarafından sömürüldüğü ifade edilmektedir. Ailenin ataerkil bir kurum olarak görüldüğü feminist yaklaşımda kaynak ve güç eşitsizliğinin yanında toplumsal cinsiyet algılarındaki değişiklikler kadının davranışlarını kısıtlayarak ataerkil bir yapıya dönüştürmektedir. Kadının aile kurumunda kadın rolleri açısından uğramış olduğu baskının yanında bir de aile dışında çalışması durumunda daha da fazla baskı ve sömürüye maruz kaldığı ifade edilmektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri ise yapısal işlevselcilerin iddia ettiğinin aksine kültürel değişimlerle değişir veya kaybolabilir. Feminizm yaklaşımına göre cinsiyet sosyalleşme sürecinde kadına öğretilen bir baskı aracıdır. Kültürlere göre değişen sosyokültürel normlarla kadınlar kendilerine dayatılan rolleri öğrenmek zorunda kalırlar.

Feminizm yaklaşımında cinsiyet rolleri geleneksel çekirdek aile çerçevesinde öğrenilir. Feministlere göre geleneksel çekirdek ailenin iki önemli rolü bulunmaktadır. Bunlar (Somerville, 2000);

- Yaşamın başındaki kadınların sosyalleştirilmesi sürecinde erkeğe bağımlı varlıklar haline dönüştürülmesi ve bunlar yaşanırken çocukların da bunları görerek öğrenmesi.
- Kadınların ev işleriyle özdeşleştirilerek kadına uygun görevlerin cinsiyetleriyle özdeşleştirilmesi.

Marksist feminizm yaklaşımında kapitalizm sonucu oluşan erkek egemenliğinin kadını sömürdüğü ifade edilirken daha önceden kapitalist olup sonra sosyalizme dönen bazı ülkelerdeki kadının sömürülmesi açıklanamamaktadır. Bu bağlamda kadınlarının evdeki rollerinin sınırları ve şekilleri belirsizlik barındırmaktadır. Marksist feminizmde esas problem kaynağı erkek değil erkeği de araç olarak kullanan kapitalizmdir (Somerville, 2000).

Kadınların iş hayatındaki girişimcilik ya da başarılarını engelleyen faktörler 1990'larda cam tavan kuramı (glass ceiling) çerçevesinde birçok araştırmaya konu olmuştur. Kurama göre kadınların toplumsal cinsiyet algısına göre toplumdaki rollerinin başarılı olmasında veya girişimciliklerinde engel oluşturacağı düşünülmektedir. Bu yüzden işletmelerde veya bireysel girişimciliklerde kadın aktörlerin değerlendirilmesinde öncelikle cinsiyet tabanlı bir bakış açısı sergilenmektedir. Kuramın ortaya çıkmasında en büyük faktörlerden bir tanesi liberal feminizm düşüncesidir. Liberal feminizm düşüncesi toplumdaki her alanda kadın ve erkeğin değerlendirilmesinde cinsiyet temelli değil bireysel yetenek ve başarıya göre değerlendirilmesini önermektedir. Sosyal feminizm düşüncesinde ise erkek ve kadınların farklı geçmiş ve tecrübelerinin olabileceği ve bireyin başarısının cinsiyete göre değil bireysel deneyim ve davranışları tarafından belirlenebileceği ifade edilmektedir. Feminist yaklaşımın girişimcilik kararlarına olan etkisini araştıran çalışmalarda dikkat çekici sonuçlar gözlemlenmiştir. Bu çalışmaların bazılarında kadın girişimcilerin erkeklere göre daha fazla risk alarak getiri odaklı düşündükleri ortaya konulmuştur (Bellu, 1993). Bunun yanında geleneksel sektörlerin dışında yeni sektörlerde kadınların girişimcilik kararlarında çevrelerinden gelen baskılara karşı daha hassas oldukları gözlemlenmiştir (Macnab vd., 1993). Bunun yanında ataerkil toplumlarda kadın cinsiyet algısının

girişimcilik düşünce ve davranışlarını körelten faktörler olduğu da kadınlar tarafından dile getirilmektedir (Fagenson ve Marcus, 1991: 38).

2.5. Modernizm- Aile ve Girişimcilik

Modernizm düşüncesi batı dünyasında endüstrileşmenin yoğun yaşanmaya başlandığı 19. Yy. sonu ve 20. Yy. başlarındaki kentleşmeyle başlayarak 1950'lerde İkinci Dünya Savaşı'nın sonundaki bebek patlamasına kadar devam eden sosyolojik dönüşümü ifade eder (Robideau, 2008). Soğuk savaşı başlangıcına kadar devam eden modernizm süreci sanayi devriminden sonra ihtiyaç duyulan yoğun işgücünden dolayı kırsal kesimden kentlere olan göçle başlayan gelişmeleri açıklamak için yaygın olarak kullanılmaktadır. Modern dönemin özellikleri olan yaygın tüketim alışkanlıkları kitle üretim teknikleri ekonomik hayatın özellikleri olurken bu değişimler için ihtiyaç duyulan emeğin kentte kaynağı olarak çekirdek aile tipleri oluşmaya başlamıştır (Giddens, 2012). Kırsal kesimdeki geleneksel büyük ailenin yerini kentte çekirdek aile alırken yapısal- işlevselcilik, sembolik etkileşimcilik gibi başlıklarda da ifade edildiği gibi aile bireylerinin rolleri değişime uğrayarak farklılaşmıştır. Aile bireylerinin ev ekonomisine müşterek katkı düşüncesi değişime uğrayarak ekonomik yük babanın sırtına binmiş, çocuk belirli yaşa kadar eğitimle, anne ev işleriyle ilgili rollerle özdeşleştirilmiştir. Bunun yanında kitle üretim vb. faktörlerin etkisiyle ev hayatına giren buzdolabı vb. gibi değişkenler yeme alışkanlığını değiştirirken aile bireylerin görev ve sorumlulukların da değişimler yaşanmaya başlamıştır (Stacey, 1996). Yaşamın geleneksel yaşama göre kolaylaşması ve aile yaşamındaki problemlerin spesifikleşmesi çözümleri de spesifik hale sokarak hizmet sektöründe kişisel doktor, psikolog vb. hizmet alanlarının yaygınlaşmasına yol açarak yeni girişim sahaları ortaya çıkarmıştır. İş dünyasının farklı kademelerinde ihtiyaç duyulan emeğin kaynağı olarak görülen çekirdek ailede bireyler eğitim ve tecrübelerine uygun ücretli işlerde istihdam edilerek toplumsal sistemi tamamlamaktadır. Bu yüzden modern dönemde girişimcilik örneklerinin sayısı sonraki dönem olan postmodern dönemle karşılaştırıldığında az olmaktadır (Kyrö, 2015). Çünkü sanayileşmenin etkisiyle ihtiyaç duyulan mal ve hizmetlerin sağlayıcıları mevcut büyük girişimler olduğu için girişimcilik davranışlarının ortaya çıkacağı alanlar da kısıtlı olarak görülmektedir. Bu dönemde çocuklar geleceğin mühendisi, doktoru, hakimi-avukatı, askeri, polisi, fabrika çalışanı, market çalışanı vb. ücretli çalışanlar olarak görülürken eğitim uygulamaları da buna göre şekillenmekteydi. Modern aile yapısı sanayi toplumunun ihtiyacı olan emeğin temin edilmesi için sipariş üzerine oluşturulmuş çekirdek aile mantığı üzerine kurulurken belirlenmiş roller ve ilişki yapısına sahiptir (Kyrö, 2015). Yapısal- işlevsel vb. destekleyici yaklaşımların da etkisiyle popülerleşen modern aile yapısında tüketim ve ihtiyaçlar da belirlenerek kitle üretim türleri şekillendirilmekteydi. Bunun yanında artan nüfus vb. etkilerle oluşacak işsizlik sorunu ise devletlerin altyapısını oluşturarak açacakları veya büyütecekleri yeni şehirde eskileri gibi zanaat ve hizmet sektörlerini yaygınlaştırarak giderilmeye çalışılır. Dengeli bir ekonomide ihtiyaç duyulan istihdamın sektörlere dengeli dağıtılması modern dönemde modern düşüncenin temelidir. Devletlerin amacı tam istihdam olurken eğitim vb. araçlar

buna yönelik şekillendirilir ve aileler doğrudan ya da dolaylı bu yönde motive edilir. Tüketim malları ve hizmetlerindeki belirli skalada değişen nitelik ve fiyat alternatifleriyle toplumun tüm kesimlerinin ihtiyaçlarının giderilmesi amaçlanır. Her kesim ve bütçeye hitap edecek mal ve hizmet üretimi dengeli ekonomi amacı olmaktadır. Fırsat eşitliği ilkesi kaynaklara ulaşımın dengeli olmasını sağlarken bireylerin çabalarının karşılığını almasına da imkân vermektedir. Öyle ki bu dengeli ekonominin etkisiyle oluşan özel sektörde 1952-63 yılları arasında ekonomideki en yüksek vergi oranları olan % 91'lere ulaşılmış olup bu sadece ABD'de değil Avrupa'da da görülmeye başlanmıştır (Slemrod ve Bakija, 2008: 65). Modern dönemde aile bireylerinin rol ve sorumluluklarının ayrışması ve belirginleşmesi bireyselciliğin de temellerini atarak risk alma ve insiyatif kullanma davranışlarını arttırsa da bu ekonomik sistemin izin verdiği alan ve limitlerde olmaktadır (Kyrö, 2015). Kendisine biçilen rolün dışına çıkmak isteyen bireyin durumuna göre elindeki seçenekler sistemin kendisine sunmuş olduğu alternatiflerden oluşmaktaydı. Öncelikle eğitim ve küçük işletmeciler destek programlarından oluşan bu alternatiflerin ötesine geçmek isteyen girişimcinin aykırı düşüncelere sahip olması gerekmektedir. Aile ücretli çalışan bir aileye girişimci bireye olan katkısı sınırlı olurken bireyin kaynak ihtiyacını bulması için dış kaynaklara bağımlı olması gerekiyordu (Henrekson, 2014:29). Büyük işletmelerin yaygın olduğu modern dönemde dengeli ekonominin lokomotifleri KOBİ'ler ve büyük işletmelerde çalışan ücretli çalışanlar olmaktadır. Modern dönemde çalışan baba rolündeki bireyin sunulan mal ve hizmetlere (çocukların eğitimi, müstakil ev ve araba, değişen zevkler ve tüketim ihtiyaçları) sahip olmak için ihtiyaç duyduğu geliri elde etmek için daha fazla çalışma gereksinimi babayı aile içindeki diğer bireylere yabancılaşma da yaşanmıştır. Bu dönemin etkileri olan boşanma vb. olumsuz olaylar sonraki dönem olan postmodern dönemin alternatif aile yapılarının da belirleyicisi olmuştur. Çocukların ve ev ihtiyaçlarının artması ve değişmesi babanın yoğun çalışmasını gerekli kılarken eve yorgun gelen babanın evdeki diğer bireylerle ilgilenememesi aile kopukluklarının yaşanmasına neden olmuştur (Stacey, 1996). Bunun yanında postmodern dönemde batılı devletlerin gelişmelerine önemli katkı sağlayan disiplinli ve etik çalışanlarının modern dönem ve düşüncedeki ailelerde yetişen çocuklar olduğu da unutulmamalıdır. Dolayısıyla verimlilik ve etkinlik yarışının kızıştığı modern dönemin son yıllarıyla diğer yılları ayırmakta fayda vardır. 1940 ve 50'li yıllardaki refah aile yapısı sonraki dönemde yerini yoğun ve çok çalışan bireylerin olduğu aile yapısına bıraktığında olumsuzluklar da yaşanmaya başlanmıştır. Modernizm düşüncesindeki aile içinde girişimci birey bireyselleşmenin de etkisiyle genelde kaynaklarını kendisi oluşturduğu için kendi başarısının da mimarı olmaktadır. Aile yapısı ve gelirlerinin belirli olması girişimci bireye desteği kısıtlarken bireyselciliğin etkisiyle başarı ve başarısızlığın müsebbibi aile bireyi olarak görülmektedir.

2.6. Postmodernist Yaklaşım-Aile- Girişimcilik

Modernizm dönemi 2. Dünya savaşının sonundaki bebek patlaması dönemine kadar devam ettikten sonra küreselleşmenin özdeşleştiği iletişim ve ulaşımdaki gelişmelerle batıda yeni toplumsal dönüşümler yaşanmaya

başlanmıştır. Postmodernizm yaklaşımı 1960'lı yıllardan itibaren batı Avrupa ve Kuzey Amerika'da özellikle ekonomik ve teknolojik gelişmelerle etkisini gösteren doğru ve gerçekliğin bağlamsal olarak değişebileceğini öneren bir yaklaşım olmuştur (Stacey, 1996). Postmodern yaklaşımın iki temel özelliği farklılaşma ve bölünme ile hızlı değişim şeklinde ifade edilmektedir. Bunun etkisiyle modern düşüncenin belirli ve düzenli aile yapısının yerini yukarıda ifade edilen nedenlerden dolayı parçalanmış veya alternatif aile formları almıştır (Stacey, 1996). Postmodernizm olgusu ilk olarak sanat, üniversite vb. alanlarda ortaya çıkmasına rağmen zamanla toplumun tüm alanlarına yayılmaya başlamıştır. Mantığına bakıldığında toplumdaki değişimleri ilk gören kurumlar da sosyal araştırmacıların görev yaptığı üniversiteler ve toplumu betimleyen sanat camiasıdır. Yapısalcıların ve etkileşimcilerin ifade ettiği çekirdek aile yapısının baskınlığını sorgulayan postmodernist yaklaşım bu aile yapısının alternatiflerinin olabileceğini ifade eder. Yapısalcı ve etkileşimci bakış açılarının önerdiği gibi insan davranışlarının aile tarafından kabul edilen tek tip şeklinde şekillendirildiği yaklaşımını reddederek aile bireylerinin aile içindeki ilişki ve bakış açılarını seçme özgürlüğü olduğunu önerir. Aileye ilişkin postmodernist bakış açısında ise doğru, gerçeklik, teklik ve değerlerin sabit olmadığı aile bireylerine göre değişebileceği ifade edilir (Tamara ve Hareven, 1978). Postmodernist yaklaşıma göre hiçbir aile üyesi kendilerine dayatılan yaşantıyı yaşamaya mecbur değildir. Aile üyeleri karşılaştıkları durumlarda kendi bakış açılarına göre kendi bağlamlarında karar verebilirler (Holdsworth ve Morgan, 2005). Modern ve önceki geleneksel dönemde batılı bireyselleşen toplumlarda aile tiplerinin farklılaşması postmodernist yaklaşımı doğrulamaktadır. Aile içindeki normların dayattığı doğru ve yanlış kültürünün aile bireylerine benimsetilmesi bireylerin davranışlarının benzeşmesine yol açmaktadır. Bireylerin düşüncelerinin olgunlaşması ve tecrübeyle birlikte elde edilen farklı bakış açılarıyla sunulan düşünce ve davranışlar aile normları çerçevesindeki doğru ve yanlış çizgisinin dışında olduğunda çatışmanın çıkacağı varsayılır. Girişimciliğin önündeki engel olarak da görülen muhafazakâr, geleneksel aile yapısının yenilik ve yaratıcılığı engellediği (Henrekson, 2014) düşünülürken postmodernizm düşüncesindeki bireysel olarak farklılaşan, bağlamsal olarak değişen doğru ve yanlış yorumlamalarının yenilik ve yaratıcılık yoluyla girişimciliği desteklediği düşünülür. Postmodernist düşüncedeki aile yapısında aile bireylerinin farklılaşmış ve bağlamsal yorum ve davranışlarına saygı gösterilmesi aynı soruna birçok alternatif çözümün sunulmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda aile üyelerinin girişimcilik fırsatı olabileceği değerlendirilen herhangi bir olguya kendi tecrübesinin ve bilgisinin şekillendirdiği bakış açısıyla bakarak yorumlaması olguların girişimcilik açısından farklı değerlendirilmesini ve dolayısıyla yenilikçiliğin çıkmasını sağlar.

Girişimcilik sürecinin başarısı çıktılarının değeriyle ölçülmektedir. Çıktıların değerine göre aile bireyleri girişimci bireyin çabalarını değerlendirerek yorumlamaktadır. Girişimci bireyin girişimci çabasının diğer aile bireyleri için önemi ise aile kaynaklarının etkin veya verimli kullanılıp kullanılmadığı çerçevesinde değerlendirilmektedir. Bunun yanında girişimcilik kaynaklarına bireysel olarak sahip olan aile bireylerinin girişimcilik sürecinde sonuçlarından dolayı kendisinden başka kimseye hesap vermeyecek oluşu (Postmodernist Yaklaşım) kendine özgüveni de arttıracak bir

faktör olarak karşımıza çıkabilir. Süreci başlatan da bitiren de kendisi olduğu için girişimcilik sürecini başarıya götürecek yenilik ve yaratıcılığı denemekte herhangi bir engel göremez. Postmodernizm modern dönemin sınırsız tüketim, yoğun ve çok çalışma vb. olumsuzluklarının sonucu ortaya çıkarken alternatif aile yapılarında kadımların ücretli ve girişimci olarak çalışmaları yaygınlaşmıştır. Postmodernist dönemde bireylerin iktisadi dünyanın hemen hemen tüm alanlarında risk alma ve inisiyatifine dayanan başarı örnekleri yaygınlaştıkça buna ilişkin olumlu düşünceler de oluşmaya başlamıştır. Yaratıcılık ve yenilikçilikle de özdeşleştirilen postmodernist dönemde girişimciliğin belirleyenlerinin de farklı ve bağlamsal düşünceden ortaya çıkan yenilik ve yaratıcılık olduğu gözönüne alınırsa bireysel girişimciliğin artması sıradışı görülmemelidir. Postmodernist dünya teknoloji ve değişimin etkisiyle kendine münhasır aile formları oluştururken özellikle batılı dünyada aile bireylerinin bireysel inisiyatif alma davranışları sıradışı görülmediği gibi teşvik de edilmektedir. Konuşma, düşünce ve fikir paylaşımının kısıtlanmadığı aile çevresinde girişimciliğe temel olacak yenilikler ortaya konulurken girişimciliğin sonraki aşamalarına geçişte ailenin rolü azalmaktadır. Bireyselleşmenin etkisiyle birey kendi kaynaklarını kendisi bulmak zorunda kalmaktadır. Girişimcilik için fırsatı gören bireyin bu fırsatı kazanca dönüştürecek girişimsel kaynakları da temin etmesi kendisine düşmektedir. Postmodernist dünya da görülen örneklerde ailenin bireye katkısı risk alma ve inisiyatif kullanma düşüncesinin oluşumu aşamasında olmaktadır. Bunun yanında postmodernizm düşüncesinde bireyselleşmenin artmasıyla risk alma ve inisiyatif davranışları yaygınlaşacağından bireylerin başarıya ulaşmaları desteklenebilir. Postmodernist dünyada bireylere haz veren duygu tüketim alışkanlığı değil toplumda karşılaşılan problemlerin çözümünde aldıkları rol olmaktadır. Postmodernist düşüncede bireylerin işlerini zevk alacakları bağlamlarla birleştirdiğinde daha mutlu oldukları ifade edilirken bireysel başarı arzulanır. Batı dünyasında soğuk savaş döneminin ortasından itibaren yoğun olarak hissedilen postmodern dönemde dünyanın en büyük küresel işletmelerinin kurulması, birçok bireysel girişimin büyük işletmelere dönüşmesi, dünyanın hemen hemen her yerindeki girişimlerin küresel işletmelere dönüşme örneğinin olması postmodernizm düşüncesinin girişimciliği olumlu etkilemesinin ispatı olarak görülebilir.

3. Sonuç ve Değerlendirme

Girişimsel davranış alanyazında aile çerçevesinde veya farklı sosyolojik yapıların çerçevesinde incelenmiş olmasına rağmen sosyolojinin rehberi veya referansı olarak kabul edilen kuramsal sosyolojik yaklaşımlar çerçevesinde aile olgusuyla girişimcilik davranışının biraraya geldiği araştırmalar yok denecek kadar azdır. Aile, norm, vb. sosyolojik yapıların girişimcilik üzerine etkilerinin ortaya konduğu çalışmalarda kuramsal sosyolojik yaklaşımlara değinilmemesi büyük bir eksiklik olarak görülebilir.

Girişimcinin zamanının ve ilişkilerinin büyük bir bölümünü ailesinde geçirdiği gözönüne alınırsa girişimcilik bölümünde de ifade edildiği gibi sosyal gömülmüşlük kuramı (Granovetter, 1985:494) çerçevesinde ailenin girişimcilik davranışları üzerindeki etkisi yadsınamaz. Dünyanın geçirmiş olduğu dönemlere bakıldığında aile yapısının da buna bağlı olarak

değişmesi ve girişimcilik davranışlarının buna göre şekillenmesi ailenin girişimcilik üzerindeki etkisini ispatlayan bir diğer faktördür. Bu açıdan bakıldığında literatür taramasına dayalı bu çalışmanın saha da bu konularla yapılacak birçok çalışmaya referans olacağı düşünülmektedir. Kuramsal sosyolojik yaklaşımların tümdengelimci açıklayıcı bakış açısının uygulamalı psikolojik kuramlara referans olduğu düşünülürse çalışmanın önemi daha iyi anlaşılacaktır.

Sembolik etkileşimci aile yapısında algıların ve tutumların semboller (anlamlar) ve aile içindeki farklı anlamların etkileşimiyle oluştuğu vurgulanarak ailedeki girişimcilikle ilgili anlamların aile bireylerinin tutum ve algılarını etkileyebileceği bunun yanında bireylerin de girişimcilik davranışı veya tutumlarının ailedeki anlamları etkileyerek karşılıklı etkileşim oluşturacağı vurgulanmıştır. Özellikle kolektivist toplumlarda aileden bireye doğru bir etkileşim olurken bireysel toplumlarda bireyden aileye bir etkileşimin olabileceği ifade edilmiştir.

Yapısal işlevselci yaklaşıma göre ailenin girişimcilik davranışlarının ailenin toplumdaki fonksiyonuyla ilişkili olduğu vurgulanmıştır. Bundan yola çıkarak sanayi devriminden önce aile toplumun ihtiyaçlarını karşılamak üzere farklı zanaatları icra eden üretim birimi olarak görülürken sanayi devriminden sonra artan iş gücü gereksinimini karşılayan bir fonksiyona sahip olmuştur. Bununla birlikte iktisat kuramlarında girişimciliğin belirleyeni olarak görülen sermaye birikimi de ücretli çalışan aile bireylerinin tasarruflarıyla oluşarak ücretli çalışan aile yapısından girişimci aile yapısına geçişte yaşanmıştır.

Çatışmacı yaklaşım aile mekanizmasının sanayinin işgücü ve tüketici ihtiyacını karşılamak için oluşturulduğunu ve sürdürüldüğünü iddia ederek aile üyelerinin birer meta haline getirildiğini önermektedir. Feminizm yaklaşımı kadın ve çocukların toplumda dezavantajlı gruplar olduğunu ve hakim düşüncesinin benimsetilmesi için ailenin bir araç olarak kullanıldığını iddia etmektedir.

Modernizm yaklaşımında ailenin ücretli çalışan bireylerinin girişimcilik düşünceleri sosyal olarak desteklenirken fiziksel desteğin devletin teşvik ve hibe programlarıyla sağlanabildiği ve bu süreçte aile ve devletin karşılıklı uyumunun olduğu vurgulanmaktadır. Aile bireylerinin ücretli çalışan olma veya girişimci olma düşüncesi ve davranışlarına saygı gösterilirken aynı zamanda desteklenmektedir (Henrekson, 2014: 29).

Postmodernizmle birlikte dönüşen toplumla birlikte ailenin de dönüşerek alternatif aile formlarının yaygınlaşması girişimcilik tiplerini ve alanlarını da dönüştürmüştür. Bununla birlikte değişen aile yapılarıyla birlikte bireyselleşmenin de etkisiyle insanlık tarihi birçok girişim tecrübesini de postmodernizmle yaşamıştır.

Girişimin öncelikle niyet sonra davranış olduğu gözönüne alınırsa davranışın oluşum sürecinin ele alınması gereklilik olarak görülebilir. Sosyal normların etkisiyle oluşan değer algısıyla şekillenen davranışlarda sosyal yapının etkisi yadsınamaz. Sosyal yapıyı açıklama gayretini güden kuramsal sosyolojik yaklaşımların bu bağlamda önemi tartışılmaz.

Araştırmaya yönelebilecek olumsuz eleştiri zengin referansların kullanılmaması olabilir. Çalışmanın birçok yerinde referans verilememesi alanyazında ilgili alanda yapılan çalışmaya rastlanmamasından kaynaklanmakta olup bunun oluşturduğu açıklık sosyolojik kuramların genel önermelerinden elde edilen ipuçlarının verilmesiyle giderilmeye çalışılmıştır.

Sonraki çalışmalar için kuramsal sosyolojik yaklaşımların yanında uygulamalı teorilerin de ele alınması farklı bir çalışma konusu olarak düşünülebilir. Ayrıca kuramsal sosyolojik yaklaşımlar çerçevesinde aile ve girişimcilik çalışmasına rastlanmayışı uluslararası ve ulusal alanyazında bir tez konusu olarak düşünülebilir.

Kaynakça

- Abaho, E., Salim, I. S., & Akisimire, R. (2013). Culture; is it relevant in the antecedence of entrepreneurial values? *Global Advanced Research Journal of Management and Business Studies*, 2 (3), 189-198.
- Aldrich, H., & Cliff, J. (2003). The pervasive effects of family on entrepreneurship: toward a family embeddedness perspective. *Journal of Business Venturing*, 2003, 573-596.
- Apple, M. (1995). Education and power. Nueva York: Routledge.
- Bellu, R. R. (1993). Task Role Motivation and Attributional Style as Predictors of Entrepreneurial Performance: Female Sample Findings. *Entrepreneurship and Regional Development*, 5, 331-344.
- Bird, M. (2014). *The impact of Family on Entrepreneurial Outcomes*. Doctoral Thesis. Sweden: Stockholm School of Economics.
- Blumer, H. (1962). *Society as symbolic interaction*. In: Rose AM (ed.) Human Behavior and Social Processes. Boston: Houghton Mifflin Co., 179-92.
- Blumer, H. (1969). *Symbolic interactionism: Perspective and method*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
- Brittan, S. (1973). *Is there an economic consensus*. London: MacMillan.
- Burt, S. (1992). The social structure of competition. Networks and organizations: *Structure, form, and action*, 57, 91.
- Burmeister, P. (2003). Breaking the code: What to present to venture capitalists. *Strategic Finance; Montvale*, 84 (9), 36-39.
- Carter, M. J., & Fuller, C. (2015). *Symbolic Interactionism*, Sociopedia.isa, <http://dx.doi.org/10.1177/205684601561>
- Chambers, S. (2004). *The Politics of Critical Theory*. In Fred Rush Fred (ed.). The Cambridge Companion to Critical Theory, Cambridge: Cambridge University Press.
- Chao, C., Greeneb, P., & Crick, A. (1998). Does entrepreneurial self efficacy distinguish entrepreneurs from managers. *Journal of Business Venturing*, 13(4), 295-316.
- Discua-Cruz, A. D., Howorth, C., & Hamilton, E. (2013). Intrafamily entrepreneurship: The formation and membership of family entrepreneurial teams. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 37(1), 17-46.
- Doepke, M., & Zilibotti, F. (2013). *Culture, entrepreneurship, and growth*. Handbook of Economic Growth.
- Douglas, M. (1973). *Natural Symbols: Explorations in Cosmology*. New York: Random House.
- Dunn, T., & Holtz-Eakin, D. (2000). Financial capital, human capital, and the transition to self-employment: Evidence from intergenerational links. *Journal of labor economics*, 18(2), 282-305.
- Engels, F. (1884). *The origin of the family, private property and the state*. Zurich: Hottingen-Zurich.
- Fagenson, E. A., & Marcus, E. (1991). Perceptions of the Sex-Role Stereotypic Characteristics of Entrepreneurs: Women's Evaluations. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 15, 33-47.
- Foucault, M. (1980). *Power/Knowledge: Selected interviews and other writings*. New York: Pantheon Books.
- Freedman, J., & Combs, G. (1996). *Narrative therapy: The social construction of preferred realities*. New York: W. W. Norton & Company.
- Gartner, W. B. (1988). Who Is An Entrepreneur?' Is The Wrong Question. *American Journal of Small Business*, 12 (4), 11-32.
- Gecas, V. (1982). The Self-Concept. *Annual Review of Sociology*, 8, 1-33
- Giddens, A. (2012). *Modernliğin Sonuçları*. (Çev. Ersin Kuşdil). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gorodnichenko, Y., & Roland, G. (2011). Which Dimensions of Culture Matter for Long-Run Growth ?. *American Economic Review. Papers and Proceedings*, 101(3), 492-498.
- Granovetter, M. (1985). Economic action and social structure: The problem of embeddedness. *American Journal of Sociology*, 9(3), 481-510.
- Hammond, R. J. (2010). *Sociology of the Family*. Hamond, R.J. and Cheney, P. (Eds.). (Accessed February 2, 2018), <http://www.pinxit.com/page101/page108/downloads-4/files/Sociology-of-the-family.pdf.pdf>
- Henrekson, M. (2014). *Entrepreneurship, Innovation and Human Flourishing*. IFN Worin Paper, 999.
- Hofstede, G. (1980). *Culture's consequences: International differences in work-related values*. Beverly Hills, CA: Sage.
- Horkheimer, M. (1976). *Traditional and Critical Theory in Paul Connerton (ed.)*. Critical Sociology: Selected Readings, Harmondsworth: Penguin, [1937] 1976.
- Horkheimer, M. (1976). Traditional and critical theory. In: Paul Connerton (ed.), *Critical Theory: Selected Essays*, 288-243.

- Jary, D., & Jary, J. (1991). *The harper collins dictionary of Sociology*. New York: HarperCollins.
- Jennings, J. E., Breitzkreuz, R. S., & James, A. E. (2014). Theories from family science: A review and roadmap for family business research. In: L. Melin, M. Nordqvist and P. Sharma (Eds.), *SAGE handbook of family business*, 25-46. UK: London Sage Publications.
- Kyrö, P. (2015). *Handbook of Entrepreneurship and Sustainable Development Research*. MA: Edward Elgar Publications.
- Mead, G. H. (1912). The Mechanism of Social Consciousness. *The Journal of Philosophy, Psychology and Scientific Methods*, 9 (15),401-406.
- Merton, R. (1957). *Social Theory and Social Structure, revised and enlarged*. London: The Free Press of Glencoe.
- Nordqvist, M., & Melin, L. (2010). Entrepreneurial Families and Family Firms. *Entrepreneurship and Regional Development*, 22(3-4), 211-239.
- North, D. (1990). *Institutions, Institutional Change, and Economic Performance*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Noseleit, F. (2008). *The Entrepreneurial Culture: Guiding Principles of the Self-Employed*. Jena Economic Research Papers 2008- 034.
- Oğuztımur, Ş. (2013). Kayseri'deki Büyük Ölçekli İmalat Sanayisi Girişimcilerinin Girişimci Tipolojileri Bakımından Değerlendirilmesi. *Megaron*, 8(3), 175-178.
- Plain, G., & Sellers, S. (2007). *A History of Feminist Literary Criticism*. New York: Cambridge University Press.
- Robideau, A. L. (2008). *An Integration of Adlerian Theory with Marriage and Family Therapy in a Postmodern World*. Doctoral Thesis. The Faculty of the dler Graduate School of Mnesota
- Ruef, M. (2010). *The entrepreneurial group. Social identities, relations, and collective action*. Princeton and Oxford: Princeton University Press.
- Schumpeter, J. A. (1934). *The theory of economic development* (R. Opie, Trans.). Cambridge: Harvard University Press.
- Segalen, M. (1986). *The historical anthropology of the family*. New York: Cambridge University Press.
- Sexton, D. L., & Bowman, N. (1985). The entrepreneur: a capable executive and more. *Journal of Business Venturing*, 1(1), 129-140
- Slemrod, J., & Bakija, J. (2008). *Taxing Ourselves*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Sommerville, J. (2000). *Feminism and the Family: Politics and Society in the U.K. and U.S.A*. London: Macmillan Press Ltd..
- Stacey, J. (1996). *The Postmodern Family*. New York.
- Talcott, P. (1975). *The Present Status of "Structural-Functional" Theory in Sociology*. In: Talcott Parsons (ed.), *Social Systems and The Evolution of Action Theory*. New York: The Free Press.
- Wilson, T. P. (1970). Conceptions of Interaction and Forms of Sociological Explanatin. *American Sociological Review*, 35(4), 697-710.
- Wiggerhaus, R. (1995). *The Frankfurt School*. Cambridge: Polity Press.
- Yener, S., Arslan, A., & Demirtaş,Ö. (2015). *Bilişsel Farkındalık ve Girişimci Kişilik Arasındaki İlişkide Mizaç Karakter Özelliklerinin Aracı Rolü*. Gaziosmanpaşa Üniversitesi 3. Örgütsel Davranış Kongresi ,6-7 Kasım 2015 (1033 Nolu Bildiri).
- Zhao, X., Li, H., & Rauch, A. (2012). Cross-country differences in entrepreneurial activity: The role of cultural practice and national wealth. *Frontiers of Business Research in China*, 6(4), 447-474.